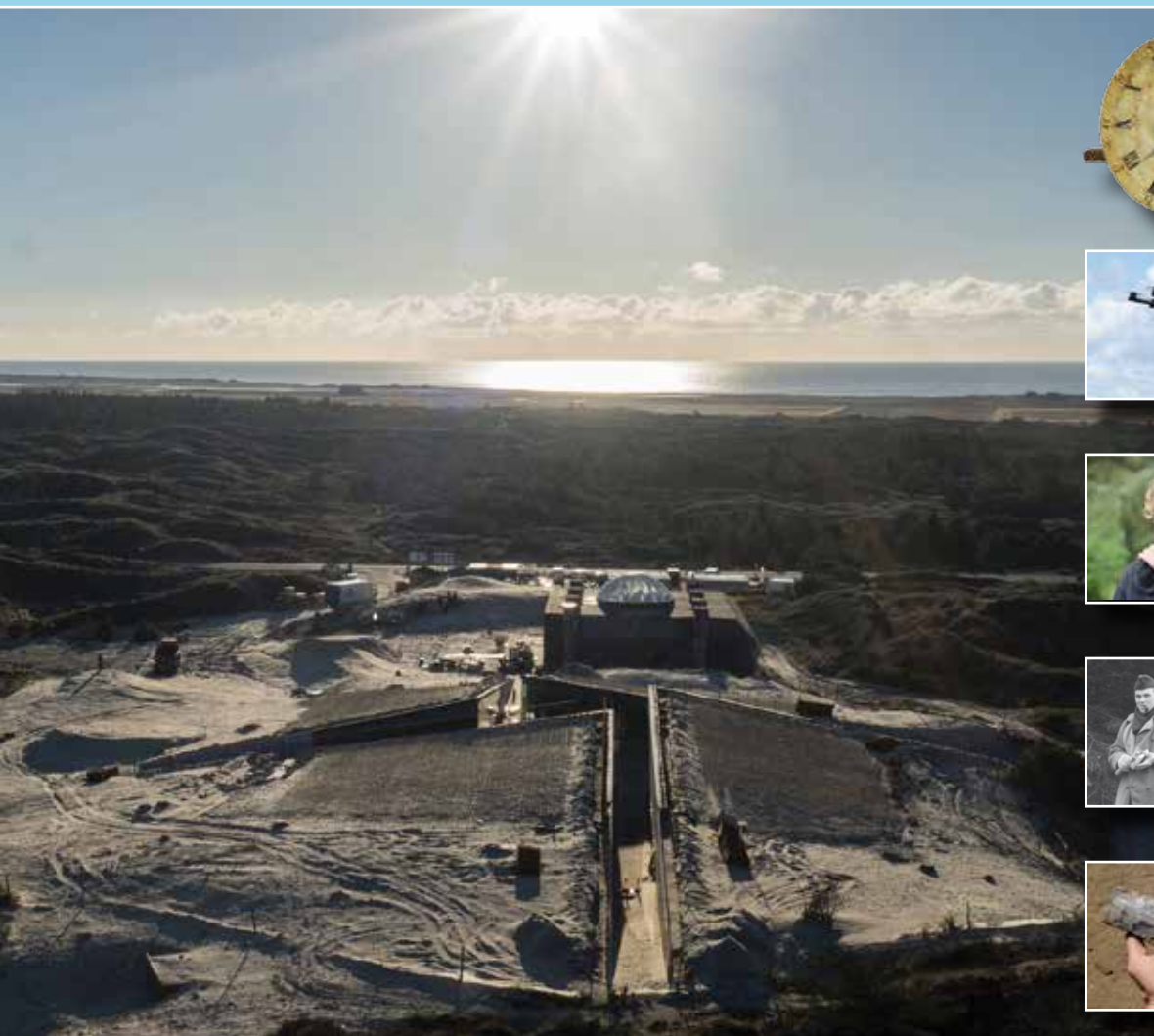

opdatering

Årbog for Vardemuseerne
& Ringkøbing-Skjern Museum

2016

opdatering

Årbog for Vardemuseerne &
Ringkøbing-Skjern Museum 2016

opdatering
Årbog for Vardemueerne
& Ringkøbing-Skjern Museum 2016

© Forfatterne, Vardemuseerne
& Ringkøbing-Skjern Museum 2017

Redaktion: Christian Ringskou og Tine Lorange

Korrektur: Harriet Ludvigsen

Grafisk tilrettelæggelse: Tine Lorange

Fotos og illustrationer: med mindre andet er angivet
ved de enkelte fotos og illustrationer tilhører
billedmaterialet i denne bog Vardemuseerne,
Ringkøbing-Skjern Museum eller Arkæologi Vestjylland

Alle kort, Danmarks Højdemodel og
ortofotos: ©Geodatastyrelsen

Skrift: Myriad Pro

Papir: 130g Silk

Omslag: 250g Arktika

Tryk: Strandbygaard Grafisk A/S, Skjern

ISBN 978-87-89834-96-2

ISSN 1903-9581

Kære Læser!

At udgive en årbog medfører en lang række rutiner og gentagelser. Først skriver de venlige redaktører til de potentielle skribenter og beder om forslag til artikler. Det får ofte mange til at love at skrive. Så beder de tålmodige redaktører om artiklerne. Og de rykker for dem. Dernæst skriver de flittige skribenter, og der kommer en ordentlig bunke artikler, der kræver mere eller mindre redaktion af de travle redaktører. Nogle af artiklerne kommer endog til den aftalte tid. Så rykker de let stressede redaktører for de artikler, der var lovet men ikke afleveret. Og pludselig – få minutter før deadline – er der 25 artikler og mere end 200 siders spændende læsestof. Den sidste del opleves hvert år som et mirakel både af de glade redaktører og af alle os andre.

Mellem to årbøger ligger selvfølgelig et helt års arbejde på museerne. Med udgravninger og udstillinger; med forskning og formidling; med arkivstudier, magasinstudier, feltstudier, registreringer og kasseringer. Med vedligeholdelse af bygninger, ombygning, nybygning og med administration og bogholderi. Med udvikling af nye undervisnings tilbud og afvikling af velafprøvede. Med nye metoder i feltet, med at lære nyt udstyr at kende og med at svare på bunker af spørgsmål fra interesserede borgere.

Og det er i virkeligheden det, der er det mirakuløse: Mellem alt dette arbejde, får de to museers engagerede medarbejdere hvert år tid til at skrive om nogle af alle de

ting, de går og arbejder med. Og nogle af disse artikler er altså blevet til denne årbog.

Tak til Niels Windfeld Lund og Peder Gammeltoft for jeres bidrag til vores årbog. Tak til dygtige praktikanter, der kronede korte men værdifulde ansættelser med artikler. Tak til de mange medarbejdere på museerne, til de mange frivillige og til medlemmerne af museumsforeningerne for Jeres store arbejde og engagement: Det er det, mindst lige så meget som vore udstillinger og samlinger, der gør vores to museer til noget særligt. Tak til skribenterne for at have omformet noget af alt dette arbejde til gode, oplysende og inspirerende artikler. Tak til de hårdtarbejdende redaktører, der med en jernhånd i en fløjlshandske styrer os sikkert i havn med endnu en se- og læseværdig bog. Og endelig tak til Jer læsere for at købe og læse bogen. Det er jo i høj grad for Jeres skyld, vi tager rutinen én gang til. Men også fordi vi kan lide det.

God læselyst

Kim Clausen og Claus Kjeld Jensen

P.S. Museet for Varde By og Omegn har ved årsskiftet 2016/2017 ændret navn til Vardemuseerne, da museet fusionerede med NaturKulturVarde. Selvom artiklerne således vedrører arbejde, der er lavet under museets gamle navn udgives årbogen under det nye. Så alt er trods alt ikke ved det gamle...

Indhold

- 6** Museumsforeningernes årsberetninger
- 16** Årets gang i ArkVest
Af Lene B. Frandsen & Poul K. Jørgensen
- 18** På gennemfart i Torsted
Af Jonatan Rose Andersen
- 29** Gravplads med udsigt
Af Karen Bjelke Fisker & Stina Trolldoft Andresen
- 39** Ulvetider i 1600-tallets Vestjylland
Af Peder Gammeltoft
- 47** Jens Harpøth – Ringkøbings polyhistor
Af Niels Windfeld Lund
- 58** "Med Flid har jeg bestræbt mig"
Af Anders Kilgast Jensen
- 69** "En lavning i Terrænet, fyldt med Vand, uden Afløb"
Af Bjarke Kampp Hansen
- 80** Tiden går
Af Christian Ringskou
- 87** Vestergade
Af Christian Ringskou
- 97** Badehusene i Nymindegab
Af John V. Jensen & Tine Lorange
- 104** Hitler, naziguldet og de ungarske soldater
Af John V. Jensen
- 119** Ønsk dig ikke at have oplevet disse Dage...
Af John V. Jensen
- 126** Nedbrydning, forandring og en ny begyndelse
Af John V. Jensen
- 155** Samarbejde om læring
Af Pernille Ø. Sørensen
- 166** Begyndelsen på et formidlingssamarbejde
Af Anders Bloksgaard Poulsen
- 171** Frivillige Vikinger
Af Signe Øster Kæmpegaard
- 176** På vej mod "verdens bedste museum"?
Af Mette Bjerrum Jensen
- 184** Årets udgravninger
Af arkæologerne i ArkVest

På vej mod "verdens bedste museum"?

Lidt om udstillingsarbejdet til Tirpitz

Af Mette Bjerrum Jensen

Hvordan laver man "verdens bedste museum"? Man starter i hvert fald med at erkende, at verdens bedste museum ikke vil være det for alle. Tag et eksempel. I Varde Kommune har Kulturstyrelsen bedt os om at lave brugerundersøgelser på fire udstillingssteder gennem fem år. Varde Museum, Nymindesgab Museum, Tirpitz-stillingen og Danmarks Ravmuseum i Oksbøl. Vi ved derfor, at der hvert år er gået ca. 30.000 gæster ind i Tirpitz-stillingen, og vi ved, at de faktisk ikke har været ret tilfredse med det, de så. Den plancheudstilling, vi kunne tilbyde, matchede simpelthen ikke forventningerne. Vi ved også, at der hvert år er gået ca. 10.000 gæster ind på Danmarks Ravmuseum,

og at de også er kommet rigtig glade ud igen. For dette publikum var en informativ plancheudstilling kombineret med smukke genstande i let belyste montrer lige præcis det, de ønskede og forventede. Til gengæld kom der "kun" 10.000 gæster, selvom Varde Kommune er Danmarks største turist-område udenfor København. For alle de, der *ikke* kommer på vores museer, er "verdens bedste museum" altså noget helt andet end det, vi hidtil har tilbudt.

Vores grundidé til det ny Tirpitz – og dermed de kommende udstillinger – var enkel. I den gamle Tirpitz-bunker kom hele familien, løste billet og gik ned ad ståltrappen til bunkeren. Fem minutter senere var mor oppe igen og

Plancheudstilling i Tirpitz-stillingen (1995-2016).

Plancheudstilling på Danmarks Ravmuseum (1998-2015).

ventede utålmodigt på den mandlige del af selskabet. På Ravnemuseet var det omvendt. Her gik ægtepar ind i den labyrintiske udstilling sammen, men efter kort tid fik frontpersonalet selskab af en mand, der havde set det hele, mens hustruen tog sig bedre tid til at studere ravet. Ved at kombinere disse to udstillinger, tænkte vi at opnå det perfekte match – noget for begge parter. Begge emner – ravet og Atlantvolden – er vestkystrelaterede. Hvis vi supplerede med nogle vestkysthistorier som dem, der blev fortalt på plancher i det lille Blåvand Museum, ville der virkelig være noget for alle. Samtidig passede denne tankegang om at slå tre museer sammen på ét sted perfekt sammen med det stærke ønske om, at museet reducerede sit antal af udstillingssteder kraftigt.

Vi nedsatte en lille arbejdsgruppe af inspektører og teknisk personale, der skulle udgøre kernegruppen i det kommende arbejde med de tre faste udstillinger i Tirpitz. Jørn Nielsen, tekniker og vant til selv at bygge montror og sætte lys, Lene B. Frandsen, arkæolog med erfaring fra mange af museets tidligere udstillinger, Anne Sofie Vemmelund Christensen, historiker med master i formidling fra University of Leicester og tilbage fra barsel lidt senere i processen Stina Trolldoft Andresen, arkæolog med sidefag i museologi. Leder for gruppen blev undertegnede, der har skrevet Ph.d. om kulturarv og udstillinger. I denne gruppe har vi diskuteret spørgsmålene 1) Hvilke historier vil vi gerne vise og for hvilke målgrupper?, 2) Hvordan rammer vi vores publikum? og 3) Hvem skal lave udstillingerne?

Hvilke udstillinger – og for hvem?

De, der aldrig besøger vores udstillinger, udgør et stort potentiale for mere velbesøgte museer. Brugerundersøgelser på Hvidbjerg Strand Camping har vist os, at det bedste, vi kan tilbyde gruppen af ikke-museumsgæster, er en social oplevelse. Noget, man kan være sammen om som familie. Vil vi lave verdens bedste museum for turisterne på Vestkysten, skal det altså være både socialt, have noget for

Brainstorm på kontoret. En del af arbejdsprocessen.

hele familien uanset køn og alder, men også indeholde et element af traditionel udstilling for dem, der virkelig gav gode karakterer til Danmarks Ravnemuseum.

Den nye ravudstilling har vi et ønske om først og fremmest skal præsentere ravet smukkere, end det nogensinde før er set. Vi vil også gerne have større fokus på, hvordan man kan finde rav, i forhold til den tidligere udstilling. Målgruppen her er dels det museumsvante publikum, dels dem, der ligger med næsen i sandet og leder efter ravstykker hver sommer i Blåvand.

Atlantvoldsudstillingen skal helst give publikum en anden oplevelse end den meget informative udstilling, de ikke var tilfredse med i Tirpitz. Vi har derfor valgt at sætte fokus på de mennesker, som krig i bund og grund handler om. Om dem der arbejdede med at bygge bunkere, om dem der bemandede bunkerne, og om dem der blev forelskede i de spændende soldater. Målgruppen er familier med større børn, der gerne vil lære lidt om verden omkring dem.

Den sidste udstilling er defineret af målgruppen først. Dem der ikke er vant til at gå på museum. Hvordan skal

vi fortælle vestkysthistorier på en måde, der er fængende nok, til at de vil finde den interessant? Den oprindelige tanke var at lave et "histolarium", hvor man i stil med formidlingen på Experimentarium selv kan prøve og gøre, og derved lære.

Netop disse tre målgrupper, og tre forskellige måder at ramme dem på, har de arbejdet med på Søfartsmuseet i Amsterdam. I tre separate fløje har de lavet tre typer af

udstillinger med tre målgrupper for øje – præcis som det, vi ønsker med Tirpitz. En studietur til Amsterdam, og en samtale med Linda Mol, der har stået for opbygningen af disse udstillinger, bekræftede os i, at vi var på rette spor. Udstillingsgruppen, der i sig selv bevidst er sammensat af forskellige målgruppe-typer, splittede op ved ankomsten til museet og besøgte hver sin fløj. Bagefter besøgte vi søfartsmuseets øvrige udstillinger, for da var vi grebet.

Tricket med at lave noget, der henvender sig til forskellige målgrupper, virkede i praksis.

Linda Mol har også arbejdet med at få netop målgruppen af ikke-museumsgæster på museum. Hun havde fx hentet en flok familier ind, der normalt brugte deres ferie i en hollandsk forlystelsespark, og spurgte dem, hvad hun skulle lave i sin udstilling, for at de ville finde den interessant nok til et besøg. Ud fra svarende havde hun i samarbejde med et oplevelsesdesignfirma lavet en udstilling i fem akter. Første akt, dvs. det første rum, involverede publikum fysisk. Anden akt var introduktion til en sørejse. Tredje akt var søreisen selv, gennem mange tider, og hele vejen rundt om gæsterne. I det fjerde rum oplevede vi en gribende forestilling om en lille pige, der bliver reddet fra at gå ned med et skib under Første Verdenskrig. Og i det sidste rum blev vi som publikum en del af forestillingen ved hjælp af optagelser fra det første rum. Da tæppet gik op, så vi genstandene, der var beviset på at alle de historier, vi lige havde oplevet, faktisk var sande. Den oplevelse havde fået rigtig mange til at gå på museum, som aldrig før havde sat deres ben dér.

Hvem skal lave udstillingen?

Ud over studiebesøget i Holland har udstillingsgruppen besøgt en række museer i Danmark og Tyskland og har desuden gennem et års tid delt vores bedste museumsoplevelser fra ferier med hinanden. I starten havde vi meget forskellige opfattelser af, hvad der giver en god museumsoplevelse, og studieturene og de lange snakke i bilen gav os et rigtig godt fundament til senere at beslutte hvilket udstillingsdesignfirma, vi skulle arbejde sammen med. De bedste udstillinger, vi så, er lavet af fire forskellige europæiske firmaer: ART+COM Studios fra Berlin (fx Kongernes Jelling), Event Communications fra London (fx den ovenfor beskrevne udstilling i fem akter), Tinker Imagineers fra Holland (også fx Søfartsmuseet i Amsterdam) samt arkitektfirmaet Thøgersen og Stouby fra Århus (fx De hvide

Tinker Imagineers blev glade da de vandt opgaven med at lave udstillingerne.

busser på Nationalmuseet). På hver deres måde har deres udstillinger grebet os gennem fortælleteknik, design og målgruppeorientering. Efter en proces, hvor alle fire firmaer var inviteret til Varde og Blåvand til en snak om vores ønsker, gav vi de tre første firmaer til opgave at lave et designoplæg til os på de tre kommende faste udstillinger i Tirpitz. Thøgersen og Stouby har tegnet et oplæg til vores første planlagte særudstilling i Tirpitz om minerydningen efter Anden Verdenskrig.

Alle de tre udstillingsforslag til Tirpitz var i verdensklasse og levede op til de designmæssige krav, vi havde stillet, om høj kvalitet, der taler sammen med BIGs arkitektur. Vores fælles erfaringer gjorde det muligt at blive 100 % enige om, at det hollandske firma, Tinker Imagineers, også var det, der ramte vores ønskede målgrupper med turistfamilier allerbedst. Firmaet er grundlagt af to kognitive psykologer, og deres intuitive tilgang til udstillingsarbejdet og den gode formidling ramte lige plet.

Et omfattende projekt

De første møder med udstillingsfirmaerne fandt sted i sommeren 2015. Udstillingsfirmaerne besøgte Blåvand og byggepladsen ved Tirpitz første gang i august-september 2015, og den 13. november 2015 traf vi efter nogle intense workshopmåneder beslutningen om at lave udstillingen i samarbejde med Tinker Imagineers. Alene processen med at vælge udstillingsfirma tog mere end et halvt år, og i hele perioden forberedte vi os på museet mere og mere til at håndtere processen med at skulle arbejde sammen med et udstillingsfirma i et andet land (og at al kommunikation skulle være på engelsk), samtidig med at vi begyndte en mere detaljeret beskrivelse af udstillingsindholdet – et arbejde, der fortsat er i gang i skrivende stund (februar 2017).

Arbejdet med tre permanente udstillinger af internationalt format er med andre ord meget tidskrævende og det største projekt, Vardemuseerne nogen sinde har håndteret. Udstillingsarbejdet har kørt sideløbende med byggeriet af det nye Tirpitz. For at løfte arbejdsbyrden, har museet dedikeret et sted mellem 15 og 20 årsværk til projektet over en periode på syv år, og de fleste andre udstillingsopgaver på Vardemuseerne er blevet prioriteret lavt i perioden.

Tinker Imagineers' arbejdsproces er meget forskellig fra den måde, vi normalt laver udstilling på. De første mange måneder har vi diskuteret design på mange niveauer. Skal vi lave et bunkerlandskab eller et baraklandskab (de fleste bunkere blev opført sent i krigen, og mange funktioner foregik i træbarakker i krigens første år)? Hvordan gør vi formen spændende? Skal den være en abstrakt tolkning af et betonelement, eller en 1:1 bunker? Skal vi styre folks rute i udstillingen? Skal vi vise denne historie gennem skyggespil, skuespil på skærm, et spil, lyd, en stemning? Vigtigst af alt: spiller designet sammen med de arkitektoniske rammer? Er kvaliteten høj nok? Er vi sikre på, det kan anvendes af 1000 gæster på en dag?

Vi vil fortælle ca. 200 historier i Tirpitz, og hver af dem er diskuteret i detaljer. Ud over, i samarbejde med Tinker Imagineers, at finde frem til det helt rigtige design af hvert

Ravjægerens knallert får også en plads i udstillingen.

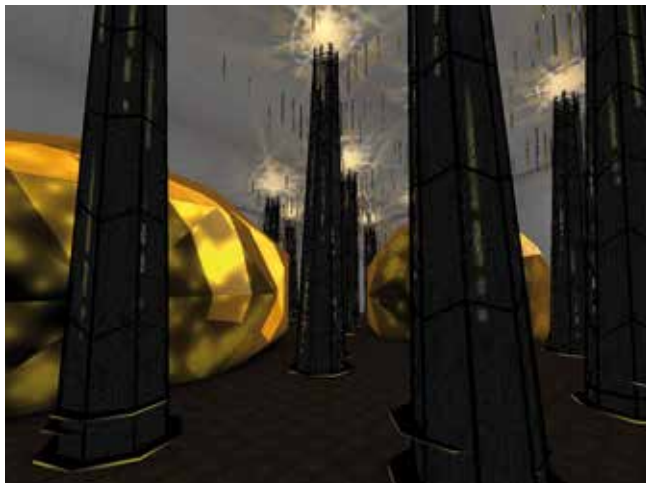
udstillingsrum og hver historie, har udstillingsgruppen også haft til opgave, at få Tinker Imagineers til at forstå kernen i hver eneste historie. Vi er selv blevet eksperter i mange nørdede detaljer om ravets luftindhold og farve, tyske radarsystemer og strandingshistorier – men der sidder også en gruppe hollændere, der nu ved (næsten) lige så meget om alle de særlige detaljer, alene med det formål at gøre hver enkelt historie nærværende, dragende, gribende og interessant for Tirpitz' kommende gæster.

Et smugkig i kommende udstillinger

De tre permanente udstillinger i det ny Tirpitz bliver meget forskellige. Dette er et stort ønske for arbejdsgruppen, da udstillingerne skal tale til tre forskellige målgrupper, som ligger bag alle idéerne. For at sikre at målgrupperne bliver nået, har vi lavet forskellige workshops undervejs i forløbet, mens udstillingerne stadig var på første skitsestadiet. Deltagerne i de forskellige workshops har været hentet både fra museumsforeningens bestyrelse (museumsvant

publikum), gennem Facebook (museumsinteresserede, men ikke gæster på Vardemuseerne) og ved et par ture rundt på Hvidbjerg Camping (ikke-museumsvante). De forskellige workshops blev afholdt med assistance fra Varde Kommunes kommunikations- og udviklingsfolk og bragte mange kreative idéer på bordet. Men især har de bekræftet udstillingsgruppen i, at vi var på rette spor.

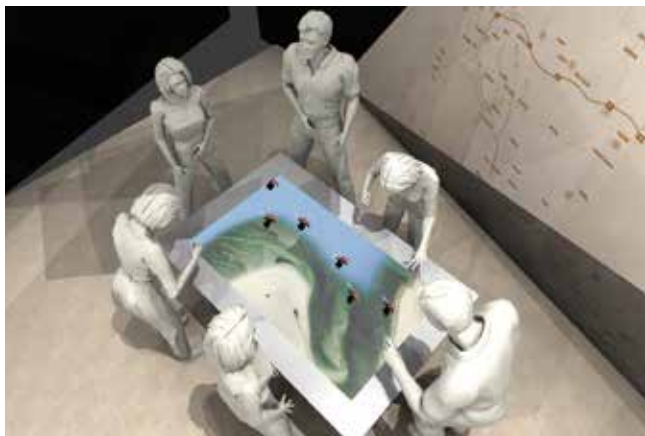
Et af de spor, vi har valgt at følge, er at den kommende ravudstilling – *Havets guld* – er designet til to hovedmålgrupper. Stamgæsterne på det gamle ravmuseum får et helt skatkammer, hvor ravet præsenteres på en traditionel men meget smuk måde. Det kulturhistoriske rav følges gennem historien, og centralt placeret står det flotte operahus fra Sydney i rav. Skatkammeret laves indeni en "ravklump" midt i en ravskov. Ude i selve skoven kan man i ni træer og yderligere to ravklumper møde ravsamlerne og se deres flotte fund, selv teste hvordan man kender rav, og blive bragt 40 millioner år tilbage til den fascinerende ravskov og ravets lange rejse gennem årmillionerne og jordlagene. Denne del af ravudstillingen skal nok få nye ravelskere på banen.

Ravskoven, hvor man kan gå på opdagelse i træerne.

Skatkammeret med en traditionel, smuk ravudstilling.

Udstillingen *Den skjulte vestkyst* bliver for en helt anden målgruppe. Omkring den gamle redningsbåd fra Vejers bliver der opbygget et "klitlandskab". Under "sandet" kan man møde 14 scenarier fra istid til nutid bygget op om en god historie, der understreges af nøje udvalgte historiske genstande og en ny formidlingsform i hver af klitterne. Mens gæsterne lytter til historierne, forandrer hele rummet stemning, og pludselig er det omdannet til en 4D oplevelse, med

projektioner på klitter, loft og gulv. Nu kan man tage på tidsrejse i redningsbåden, følge med på dramatiske redningsaktioner og forhåbentlig lande trygt på campingpladsen igen. Denne oplevelse er skabt for det publikum, der ikke hidtil har besøgt vores udstillinger, og som aldrig eller sjældent går på museum i deres ferie. Et børnespor med "kimsleg-huller" understreger, at udstillingen kan opleves på mange niveauer og af mange aldersgrupper.

Foruden tre permanente udstillingsrum har vi også sammen med Tinker Imagineers skabt en ny udstilling til selve kanonbunkeren, der suppleres af en udstilling i en

Udstillingerne i Tirpitz er finansieret af A.P. Møller fonden, Nordea-fonden, Augustinusfonden og Varde Kommune.

PÅ VEJ MOD "VERDENS BEDSTE MUSEUM"?

183